

De Luihgouw en de problematiek rond de Heren van Voeren en hun nakomelingen¹

door

Nico van Dinther

© 2016

Inleiding:

"In tiende- en elfde-eeuwse bronnen worden plaatsen vaak gelokaliseerd met behulp van de formule *in pago N in comitatu NN*. De frequente vermelding van een persoonsnaam achter *in comitatu* duidt erop dat het machtsbereik van een graaf en niet het territorium het structurerende element van een graafschap was. Ook het voortdurende verschijnen en verdwijnen van graafschappen doet vermoeden dat de graaf en zijn macht centraal stonden en niet een vast omschreven gebied. Bij wisseling van de wacht moest de volgende bezitter, graaf of militaire aanvoerder keer op keer zijn machtspositie bestendigen. Daarbij moet voorts bedacht worden dat het meeste grondbezit collectief familiebezit was en dat overlappende claims op grond, bezit, rechten of concrete machtsbronnen als domeinen, kloosters en burchten eerder regel dan uitzondering waren. Dat leidt tot de slotsom dat de politieke geografie in de Volle Middeleeuwen uiterst dynamisch geweest moet zijn en de continu wisselende sociaal-politieke verhoudingen weerspiegelt." Aldus Arnoud-Jan Bijsterveld.²

Voeren/Fouron:

Voeren of Fouron ligt in Belgisch Limburg, in vroegere tijden lag deze plaats in de Luihgouw³. In de Luihgouw lag ook Aken de hoofdstad van Karel de Grote "*locus regalis et caput Galliae trans Alpes*", nabij lag de koninklijke residentie (palts) van Fouron.⁴ In de Luihgouw lagen tevens de plaatsen, Wandre, Mortroux (thans een deelgemeente van Dalhem), Courtil, Soiron, Soumagne, Itteren, Vaals, Epen, Valkenburg, Gemmenich en Walhorn.⁵

De vroegste vermelding van de Luihgouw treffen aan in een oorkonde van Karel de Grote van 3 mei 779 wanneer hij de Mariakerk te Novo Castello (Chevremont) bevestigt in haar bezittingen geschonken door Pippijn en anderen. Genoemd worden o.a. "*in pago Hasbania, Texandria, Rien etc.*" Genoemd wordt tevens "*aliquos mansos in Angelgiagas in pagello Leuhio*". Hier wordt bedoeld een klein graafschap genaamd Leuhio = Luihgouw. In vergelijking met de andere gouwen is hier sprake van een relatief kleine gouw.⁶

In Fouron "*in loco qui vocatur Furonis*" werd op 1 november 878⁷ een verdrag gesloten tussen Lodewijk de Stamelaar, koning van West-Francië, zoon van Karel de Kale, en Lodewijk III de Jonge (Lodewijk van Saksen), koning van Oost-Francië, zoon van Lodewijk de Duitser, ter bevestiging van het verdrag van Meersen op 8 augustus 870 gesloten te Eijsden. In 870 werd aan koning Lodewijk toegevoegd "*comitatum...item Masau superior, quod de ista parte est, Liugas..*", en aan koning Karel de Kale "*comitatus Masau subterior, quod de ista parte est Liugas, quod de ista part est Mosae et*

¹ Op internet zijn vele genealogieën te vinden betreffende de heren van Voeren en hun nakomelingen. Deze zijn niet goed gedocumenteerd en niet geheel betrouwbaar. Onderstaand wordt een poging gedaan op grond van bronnenonderzoek en betrouwbare literatuur een gedocumenteerd beeld te schetsen.

² Arnoud-Jan Bijsterveld; Machts-en territoriumvorming: van Karolingische kernregio tot territoriale lappendeken, 900-1200, in: Limburg. Een geschiedenis tot 1500, uitgave Koninklijk Limburgs Geschied-en Oudheidkundig Genootschap (LGOG), Maastricht 2015, blz. 207-209.

³ Deze gouw wordt aangeduid met de Luihgouw en niet de Luikgouw. Deze gouw is niet genoemd naar de stad Luik "*Leudensi*", zo ook is Luik niet genoemd naar de "*Liugas*", beide namen zijn genoemd in 870.

⁴ Histoire des Carolingiens, par L.A. Warnkoenig & P.A.F. Gerard, tome second, Brussel/Parijs/ Leipzig, Librairie de F.-A. Brockhaus, 1862, blz. 142.

⁵ idem blz. 111-112.

⁶ Monumenta Germaniae Historica: MGH DD Kar.1, Die Urkunden der Karolinger, erster Band, Engelbert Mühlbacher, Hannover 1906, nr. 124, blz. 173-174. Voor pagello zie; J.F. Niermeyer, Mediae Latinitatis Lexicon Minus, Leiden, E.J. Brill, 1976, blz. 751.

⁷ MGH SS, Scriptores Rerum Germanicarum, Annales Bertiniani auctore Hincmaro, , G. Waitz, Hannover 1883, blz. 144-147. Litt. Histoire des Carolingiens, blz. 278 e.v.

pertinet ad Veosatum..”. Hieruit blijkt dat het graafschap Luik zich uitstrekte aan beide oevers van de Maas. Tevens kreeg Karel de Kale “in Hasbanio comitatus IV”, in Haspengouw vier graafschappen.⁸

Karel de Kale

Lodewijk de Duitser

Voeren/Fouron is van een zekere importantie geweest omdat de aanwezigen in 878 met hun entourage een behoorlijke omvang zal hebben gehad. Men moest gehuisvest en gevoed worden. Miraeus verhaald dat in zijn tijd, in het begin van de 17^e eeuw, men wist te vertellen dat in Fouron-le Comte, (s 'Gravenvoeren), op een hoogte genaamd “Op de Saele”, men grachten en terrassen kon waarnemen van de fundaties van een oude burcht. In de vallei op een nabij gelegen plaats genaamd “Steenbosch” lagen veel oude ruïnes van gebouwen.⁹ Archeologisch onderzoek door H. Delvaux heeft in 1840-1846 een belangrijke villa opgeleverd uit de Romeinse tijd (2^e eeuw), heropgebouwd in de 7^e eeuw op de plaats Steenbos (Steenbosweg). De onderbouw van een Gallo-Romeinse villa op de plaats “Op de Saele” is in 1867 onderzocht door H. Schuermans. Van de Via Mansuerica werden sporen teruggevonden.¹⁰ Wellicht is de herbouwde Romeinse villa van Steenbos de plaats van de “koningshoeve” ontstaan in de Merovingische- Karolingische periode.

De aanduiding met “le comte/de graaf”, duidt erop dat het van oudsher de zetel van een graaf is geweest. Wie de burcht heeft gebouwd en hoe oud de burcht is, is niet duidelijk, mogelijk heeft het verband gehouden met de invallen van de Noormannen/Vikingen. De inval van de Noormannen in juli 879 en daarop volgende jaren van strijd tot in 892 worden verhaald in de Annales Vedastini (Sint-Vaast).¹¹ In het voorjaar van 891 trok een deel van de Noormannen naar Lotharingen, waar zij een kamp inrichtten bij Leuven. Zij brandschatten vanuit hun kamp bij Leuven de Maasstreek en het Rijnland, en staken uiteindelijk in de herfst van 892 vanuit Boulogne over naar Engeland. Om zich te verdedigen tegen de invallen van de Noormannen werden burchten gebouwd. Bekend zijn in Zeeland en Vlaanderen de daar aangelegde ringburgwallen. Uit een tekst in de eigentijdse Miracula sancti Bertini is bekend dat de Noormannen besloten in het voorjaar van 891 naar Lotharingen te gaan en onderweg daarheen door het kustgebied te trekken en daar de “castella ibi recens facta”, de kastelen die daar recent zijn gebouwd, te veroveren.¹² Koning Arnulf versloeg de Noormannen in de Slag bij

⁸ MGH Cap, Capitularia Regum Francorum, Alfredus Boretius et Victor Krause, tomus secundus, additamenta ad capitularia regum franciae orientalis, 1897, nr. 251, blz. 193-195.

⁹ Histoire des Carolingiens, blz. 142-143.

¹⁰ De inventaris van het Bouwkundig Erfgoed, 's-Gravenvoeren (ID: 20848)

¹¹ MGH SS, 12. Scriptores Xantenses et Annales Vedastini, Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarium separatim, Uitgegeven door Bernhard von Simson, 1909. Litt.: J.G.V. Venner en J.H.M. Verlinden; Keizer Karel de Dikke en de Noormannen te Asselt 881-882, Regionale geschiedenis in een Europees kader, in: Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Limbourg, 1996, blz. 7-45.

¹² Litt.: Geschiedenis van Zeeland, deel I, Prehistorie – 1550, hoofdstuk 5. Vroege middeleeuwen, Politieke geschiedenis en bestuur, door Peter Henderikx, W Books, 2012, blz. 71-72.

Leuven in (891) aan de Dijle, en stichtte op die plaats een kasteel. Daarna hadden Oost-Francië en Lotharingen tijdens Arnulfs regering geen last meer van de Noormannen. Het zal in deze tijd geweest zijn dat de burcht te Voeren/Fouron waarschijnlijk gebouwd is.

De ressort van de schepenbank van 's-Gravenvoeren geeft een redelijk betrouwbare aanwijzing voor de omvang van het gebied. Het oude koninklijke domein in 's-Gravenmoeren zou de bestanddelen leveren voor het Land van Dalhem. Dit koningsgoed omvatte in elk geval 's-Gravenvoeren, Warsage, Sint-Maartensvoeren, Sint-Pieters-Voeren, Noorbeek, Mheer en Oost en wellicht Eijsden en Breust. Binnen het land van Dalhem blijkt de schepenbank 's-Gravenvoeren een exclusieve positie te bekleden met uitsluiting van alle andere schepenbanken in het gebied. Deze bank had de hoge jurisdictie en was het hoofdgerecht voor alle banken in het land van Dalhem en zal de voortzetting zijn van een Karolingische grafelijke schepenbank.¹³ 's-Gravenvoeren zal van oudsher de zetel geweest zijn van de graaf in de Luihgouw.

Sigehard:

De eerst bekende graaf van wie in die tijd sprake is geweest kan mogelijk een graaf **Sigehard** zijn.

In een overeenkomst tussen Karel II de Kale koning van West-Francië en zijn broer Lodewijk II de Duitser koning van Oost-Francië van juni 860 worden als "nobilis ac fidelibus laicis o.a. genoemd: Matfridus, Wigricus en als laatste Sigehardus.¹⁴ Daar Sigehardus als laatste genoemd wordt kan dat betekenen dat hij mogelijk nog jong is. In een overeenkomst van 14 juni 877, van Karel II de Kale, waarschijnlijk geschreven met zijn eigen dood in gedachte, komen voor als getuigen o.a. Matfridus en Widricus. Sigehardus wordt hier niet genoemd.¹⁵ Of hier sprake is van onderstaand vermelde Sigehard is niet duidelijk. Verwarrend is dat er een graaf Sigehardus bekend is uit de periode 848 en daarna met een nakomeling graaf Eberhard (zijn kleinzoon in 949) voorkomend in Beieren en bekend onder naam van de graven van Ebersberg. Hij is een verwant van keizer Arnulf.¹⁶

Koning Zwentibold (895-900)¹⁷

¹³ Hans van Hall, Eijsden, een vrijheid met Luikse stadrechten, een rechtshistorische schets van de ontwikkeling van een Minderstadt tussen Maas en Rijn ca. 1300-ca. 1550, Maaslandse monografieën 74, uitgeverij Verloren, Hilversum 2011. Hoofdstuk 1, Territoriale machtsvorming in de omtrek van Eijsden, blz. 28-34. Bijsterveld, 2015, blz. 222.

¹⁴ MGH Cap, Legum tomus I, ed. G.H. Pertz, Hannover 1835; Adnuntiatio domni Karoli, blz. 469,

¹⁵ idem, Karoli II. Imp. Conventus Carisiacensis. blz. 537.

¹⁶ MGH SS seperatim VII, Annales Fuldenses, 861, blz. 55 vermeld Sigihartum comites te Regensburg.

¹⁷ Afbeelding op het Karelschrijn in de Dom van Aken, foto: Ann Münchow. Domkapitel Aachen.

In 895 benoemd koning Arnulf zijn bastaardzoon Zwentibold tot koning van Lotharingen, zodat hij zich verder op Italië kon concentreren. Lotharingen was het middenrijk tussen West-Francië en Oost-Francië en is genoemd naar zijn eerste heerser Lotharius I. Zwentibolds heerschappij werd door de Lotharingse graven steeds betwist. Hij zou een slecht staatsman, ongeremd en wreed zijn geweest. Lotharingen lag na de invallen van de Noormannen in puin en Zwentibold probeerde het met hulp van de kerk en de plaatselijke adel weer op te bouwen, tegengewerkt door zijn tegenstanders. In 896 kwamen de Matfriedingers de broers Matfried van Metz en Gerard van de Metzgau in opstand tegen koning Zwentibold, die vervolgens de graafschappen van de broers confisqueerde. In 898 joeg hij de machtige graaf Reinier van Henegouwen tegen zich in het harnas door hem als raadgever te ontslaan, Reinier kwam in opstand en Zwentibold confisqueerde vervolgens ook zijn graafschappen.¹⁸ Reinier I was een zoon van Gisbert, graaf in de Maasgouw en de Lommegouw (rondom Namen), en via zijn moeder kleinzoon van keizer Lotharius I. Vanaf de jaren 870 wordt Reinier vermeld als graaf in de Luith- of Luikergouw, de Maasgouw en de Haspengouw en tussen 906 en 908 als graaf in Henegouwen.¹⁹

Zwentibold sneuvelde in de strijd tegen Matfried en Gerard in 900. Kort nadien huwde Gerard van de Metzgau met de weduwe van Zwentibold Oda van Saksen. In 910 trekken Gerard en Matfried samen met Gebhard van Lotharingen tegen de Hongaren ten strijde. Op het slagveld van Lechfeld bij Augsburg sneuvelen zij alle drie op 22 juni 910.

Lodewijk IV (Lodewijk het Kind) koning van Duitsland en Lotharingen, de wettige zoon van keizer Arnulf, schenkt op 9 oktober 902 te Aken aan het klooster Kievermont (Chevremont bij Luik) voor haar onderhoud twee hoeven te Wandre (een dorp aan de oevers van de Maas tegenover Herstal) in de "pago Leuchia" = Luihgouw in het graafschap van Sigarhardi, die voorheen Rohing te leen hield, en zijn bezittingen in Esneux.²⁰

Kort na de moord op koning Zwentibold is Reinier van Henegouwen door Lodewijk IV weer gerehabiliteerd zoals blijkt uit een oorkonde van 10 september 902 waarbij Lodewijk een ruil van eigendom bevestigd gedaan door graaf Reinier.²¹ Een oorkonde van 18 januari 908 laat zien wat er gebeurd is met de geconfisqueerde goederen van Reinier van Henegouwen na het conflict van 898. In deze oorkonde bevestigt Lodewijk IV de kerk van Tongeren in het bezit van de abdij van Lobbes, de fiscus Theux, de abdij Fosse de tol en de munt van Maastricht en de abdij van Herbitzheim. Daarbij zijn aanwezig de graven Gebhard (hertog van Lotharingen) en graaf Reinier beide aangeduid als "voortreffelijke graven". Verder blijkt uit deze oorkonde dat de vader van Lodewijk, Arnulf, de goederen van Reinier in Henegouwen kort na 898 indertijd toegekend had aan graaf Sigehard, in deze oorkonde wordt Sigehard ook genoemd graaf in de "pago Leuchia/Luihgouw".²²

In een oorkonde van 915 wordt een schenking aan de kerk van St. Lambert te Luik vermeld "ad Tectis villam in pago Luviensi atque in comitatu Sichardi".²³ Reinier van Henegouwen overleed in 915 in het paleis te Meerssen bij Maastricht. Richer rapporteert dat in aanwezigheid van de groten van het koninkrijk de zoon van Reinier, Gisbert werd hersteld in de bezittingen en waardigheden van zijn vader. Een oorkonde van 19 januari 916 opgemaakt in het paleis te Herstal vermeldt dit gegeven in aanwezigheid van o.a. "Widricus, comes palatii (paltsgraaf), Richuini comes, Gisbertus, Matfridus ...Sigardus comes".²⁴

Sigehard blijkt, volgens het voorgaande vermeld, voor te komen als graaf in de Luihgouw in de periode 902-916. Vermoedelijk is hij ook korte tijd rond 898 graaf in Henegouwen geweest. Of hij ook de bouwer van de burcht te Voeren is geweest kan nog niet aangetoond worden bij gebrek aan een betrouwbare bron. Hij zou de broer zijn geweest van Wigerich paltsgraaf in Lotharingen en een zoon

¹⁸ MGH SS I, Reginonis Chronicon. ed. G.H. Pertz, Hannover 1827, nrs. 897 en 898, blz.607- 608. Litt.:<http://nl.wikipedia.org/wiki/Zwentibold>.

¹⁹ Bijsterveld 2015, blz. 213.

²⁰ MGH DD LK, ed. Theodor Schieffer, Berlin 1960, nr. 18 blz. 122-123. S.P. Ernst, Histoire de Limbourg tome sixième (VI), Luik 1840, Codex Diplomaticus Limburgensis, nr VI blz. 89-90, Teod. Jos. Lacomblet, Urkunden für die Geschichte des Niederrheins, erster Band, , Düsseldorf 1840 nr. 82, blz. 44-45.

²¹ MGH DD LK, nr. 16 blz. 119-120, zie ook nr. 50 blz. 174-175 van 20 oktober 906.

²² MGH DD LK, nr. 57 blz. 183-184.

²³ Cartulaire de Saint-Lambert I, no X, Vermeld als noot 1046 in chapter 10, Graven van Maasgau (Masau), in *Medieval Lands, a prosopography of medieval European noble en royal families*, door Charles Cawley. <http://fmg.ac/Projects/MedLands/>

²⁴ Histoire des Carolingiens, blz. 337, met noot 2.

genaamd Eberhard hebben die getrouwd was met Judith van Metz. Een bron waar uit dit blijkt is nog niet gevonden.

Koning Hendrik I verleent op 28 december 927 te Mainz aan het bisdom Toul (Lotharingen) de inkomsten van het graafschap, aanwezig is op zijn verzoek graaf Eberhard.²⁵ Op 5 juni 930 bevestigt koning Hendrik I de kanunniken van de Mariakerk te Aken in de inkomsten die door zijn voorgangers toegewezen zijn. Het betreft 47 koninklijke villa's en de villa Bastogne (Ardennengouw). Hierbij worden vermeld de graven Eberhard en Giselbert.²⁶

Uit deze gegevens blijkt nog niet dat hij een zoon van Sigehard zou zijn geweest dan wel dat er een verband aantoonbaar is met graaf Wigerich paltsgraaf van Lotharingen. Wigerich heeft een dochter Luitgard die gehuwd is geweest met Adelbert van Metz († 944), zoon van Matfried van Metz, en daarna met een graaf Eberhard. Via Luitgard zou de Luikgouw met daarin Voeren/Fouron overgegaan zijn op een Richard van Metz. Een broer van Luitgard, Gozlin huwde met Uda de dochter van Gerard van de Metzgau bij Oda van Saksen. Matfried en zijn broer Gerard kwamen in opstand tegen koning Zwentibold, zoals boven vermeld. Richard wordt soms gezien als een zoon van Luitgard en Adelbert van Metz of haar kleinzoon, zoon van Matfried.

Onderstaand zal betreffende de hiervoor genoemde en nog volgende personen nader ingegaan worden.²⁷

Richar, Richwin, Liuthard en Wigfried:

De opstand van Reinier III van Henegouwen en zijn broer Rudolf tegen de aartsbisschop van Keulen die door zijn broer tot hertog van Lotharingen was benoemd eindigde in een nederlaag van Reinier en zijn broer in 957. Hun goederen werden geconfisqueerd en zij werden verbannen naar Bohemen. Tot opvolger als graaf van Henegouwen werd benoemd de Matfriedinger Godfried II van Metz, paltsgraaf van Lotharingen, die na zijn dood in 964 werd opgevolgd door zijn neef graaf Richar, graaf in de Luihgouw. Na Richards gewelddadige dood in 972 werd deze opgevolgd door Werner en Reinald, die weer opgevolgd werden door Godfried (de Gevangene) en Arnold (van Valensiennes).²⁸ Volgens de "Gesta episcoporum Virdunensium" is Richar om het leven gebracht bij een overval door graaf Siegbert op bisschop Wigfried van Verdun, die daarbij zelf gevangen wordt genomen. Richar wordt bij deze gebeurtenis een neef van de bisschop genoemd "nepos eius Richerus interficitur, et episcopus in captionem ducitur".²⁹ Omdat het overlijden van graaf Richar in het necrologium van het St.-Paulusklooster te Verdun op 16 oktober wordt herdacht, zou zijn overlijden mogelijk in 972 hebben plaatsgevonden. Op dezelfde dag is zijn dood in het necrologium van het klooster St.-Gereon te Keulen in geschreven.³⁰ In 973 schenkt bisschop Wigfried aan het St.-Paulusklooster in Verdun³¹, o.a. de kerk en de plaats Lockweiler "ecclesiam et locum Locuillare...in pago Vossagensi in comitatu Bedensi". Dit bezit had bisschop Wigfried door een ruil met zijn neef graaf Liuthard verkregen, die hiervoor het goed Baslieux ontving, dat Liuthards broer Richwin aan voornoemde bisschop had

²⁵ *MGH DD HI*, nr. 16 blz. 52.

²⁶ *MGH DD HI*, nr. 23 blz. 58-59. Theod. Jos. Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins etc.* Erster Band, 779-1220, Düsseldorf 1840, nr. 89 blz. 49-50.

²⁷ Hierbij zal mede dankbaar gebruik gemaakt worden van de volgende publicaties: H. Verdonk, Ermentrud een Utrechtse gravin? Lelystad 1996, brochure 10, Henk Verdonk, Alzy Zutphen, in 2012 postuum uitgegeven door de Erven Henk Verdonk, bewerker Bas Aarts. Donald C. Jackman, Geldern, Looz, and public succession, *Archive for Medieval Prosopography*, no. 9, 2010, second printing 2013, (corrigit errata); Editions Enlappage, State College, Pennsylvania. Bij de vermelding van de integrale tekst van de publicatie zal tevens de bron van de vermelding worden opgenomen.

²⁸ *MGH SS VII*, *Gesta episcoporum Cameracensium*, ed. L.C. Bethman, Hannover 1846, nr. 95 blz. 439-440, gedateerd tussen 7 mei 973-jan. 974 onder het kopje: "De rabie Raineri et Lantberti contra imperatorum." "terramque suam primum Richario nobili viro sed hoc defuncto Warnero et Raynaldo, quibus etiam defunctis, Godefrido atque Arnulfo comitibus nobilissimis contulit". De zonen van Reinier II van Henegouwen, Reinier IV en Lambert I van Leuven worden later weer in Henegouwen aangesteld ter beveiliging van de grenzen met Frankrijk. Zie ook H. Verdonk. 2012, blz. 35. Voor de discussie over Godfried zie ook de publicaties van Hein Jongbloed in de jaarboeken voor middeleeuwse geschiedenis 11/2008, 12/2009 en 13/2010.

²⁹ H. Verdonk 2012, blz. 35. *MGH SS IV*, *Gesta episcoporum Virdunensium*, ed. G. Waitz, Hannover 1841, blz. 46.

³⁰ idem, E. Brouette, *L'obituaire primitif de l'Abbaye de Saint-Paul de Verdun*, in: *Analecta Praemonstratensia*, dl. 63, 1967, blz. 120. P. Heusgens, *Das älteste Memorienbuch des Kölner Gereonsstiftes*, in: *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins* 13, Köln, 1931, blz. 15

³¹ H. Verdonk, 2012, blz. 34. C.L. Hugo, *sacri et canonici ordinis Praemonstratensis Annales*, dl.2, Nancy 1736, blz. 320. Zie ook de onvoltooide bevestigingsoorkonde van keizer Otto II, *MGH DD O II*, nr. 22b, blz. 32.

gegeven, “a Leutharde comite sobrino nostro pro praedio quod Balliolum dicitur nobis Rucuvino fratre sou traditum”. De schenking wordt door bisschop Wigfried gedaan voor de nagedachtenis van zijn neef, “nepotum meorum”, graaf Richar, die begraven is in de kerk van het St.-Paulusklooster. Hoewel niet met zoveel woorden in de oorkonde genoemd, wordt aangenomen dat ook Richar een broer van Richwin en Liuthard was.³² Richar is mogelijk een nakomeling van een ander lid van de familie van bisschop Wigfried.³³

Op 2 juni 965 bevestigt keizer Otto I te Keulen de schenking te Villers-Ghislain aan het klooster St. Ghislain gedaan ter nagedachtenis van de gestorven hertog Godfried. Hierbij wordt genoemd “Richarius comes fidelis noster”.³⁴ Op 17 januari 966, bevestigt keizer Otto I te Aken, het Mariastift de door graaf Immo tegen de hof Gelmen geruilde bezittingen in o.a. in de Luihgouw, “comitatu Richarii, furon (Fouron/Voeren) en curcella Courtil/Cartils bij Wittem).³⁵ Op 15 maart 973 schenkt keizer Otto I te Maagdenburg aan het klooster Echternach zijn tot voorheen aan graaf Richarius te leen gegeven eigen goed Eckfeld en stelt het klooster weer in het bezit van de wijngaarden te Lehmen.³⁶

De hiervoor aangehaalde Liuthard wordt in 967 ook een broer van aartsdiaken Wigfried van Trier genoemd, “per manus advocati mei Liuthard et fratris”. Uit de lijst van getuigen onder deze oorkonde blijkt dat hij graaf was en Wigfried ondertekent als koorbisschop.³⁷ Voorts komt hij in 966 als graaf voor in een oorkonde van hertog Frederik ten behoeve van het klooster Bouxières-aux-dames.³⁸ Liuthard wordt in een oorkonde van aartsbisschop Egbert van Trier uit 981 als overleden vermeld en heeft geen erfgenamen, “Luthardi comitis, quod ipso mortuo sine herede”.³⁹

Ruim dertig jaar later blijkt het goed Baslieux, onderwerp van het ruilobject in 973, in het bezit te zijn van een andere graaf Liuthard. Deze Liuthard van Longwy schenkt dit goed bij zijn intrede als monnik in het klooster St.-Vanne te Verdun en hij wordt bij die gelegenheid een verwant genoemd van keizer Koenraad II (1024-1039). In de vita van abt Richard van St.-Vanne wordt hij ook vermeld als een verwant van keizer Otto III (983-1002). Omdat het klooster te St.-Vanne te Verdun volgens een oorkonde van keizer Hendrik II al in 1015 in het bezit van Baslieux was, moet de intrede van graaf Liuthard vóór dat jaar hebben plaatsgevonden. In de Vita van Abt Richard van St.-Vanne worden ook de namen overgeleverd van zijn vrouw Emmehilde en zijn zoon Manegaus, die vergeefs hebben geprobeerd het bezit Baslieux terug te krijgen. Deze graaf Liuthard is niet dezelfde als de hiervoor genoemde broer van Richwin, maar gelet op zijn naam en het bezit te Baslieux zal hij op zijn minst een naaste verwant van hem zijn geweest. Omdat zijn naamgenoot destijds zonder kinderen na te laten is overleden, zal graaf Liuthard van Longwy naar aller waarschijnlijkheid een zoon moeten zijn van één van de andere broers, of misschien van een onbekende zuster. Die zuster zou getrouwd kunnen zijn geweest met Volcold, de opvolger van graaf Liuthard, die dan vóór 975 is overleden, als persoonlijk voogd van aartsdiaken Wigfried.⁴⁰

Liuthard en zijn broers Richwin en de aartsdiaken Wigfried van Trier moeten net als bisschop Wigfried van Verdun afstammen van graaf Gerard van Metz, die hiervoor met zijn broer Matfried genoemd wordt. Omdat Wigfried van Verdun tot een oudere generatie behoort en van hem wordt beweerd dat hij uit Beieren afkomstig is “vir teutincus de Bawariorum partibus”⁴¹, moet zijn vader getrouwd zijn geweest met een andere zuster van aartsbisschop Wigfried van Keulen en paltsgraaf Godfried dan Uda. Aangezien de kinderen van paltsgraaf Godfried allen bekend zijn zal graaf Liuthard, die een

³² H. Verdonk, 2012, blz. 35. E. Hlawitschka, Die Anfänge des Hauses Habsburg-Lothringen, Saarbrücken 1969, blz. 93-94.

³³ Zie onderstaand.

³⁴ *MGH DD O I*, nr. 291, blz. 408-409.

³⁵ *MGH DD O I*, nr. 316, blz. 429-431, Lacomblet I, nr. 107 blz. 63 (met verbeterde datum 17 jan. 996 in 966); *Histoire de Limbourg*, Ernst VI, nr. Xi, blz. 96-98.

³⁶ *idem*, nr. 428 blz. 581.

³⁷ H. Verdonk 2012 blz. 35. H. Beyer, *Urkundenbuch zur Geschichte der, jetzt die Preussischen Regierungsbezirke Coblenz und Trier bildenden mittelhheinischen Territorien*, Bd. I, Koblenz 1860. nr. 107 blz. 284.

³⁸ *idem* blz. 35, A. Calmet, *Histoire ecclésiastique et civile de la Lorraine*, premier ed. dl. I, Nancy 1728, col. 377.

³⁹ H. Verdonk, 2012, blz. 35-36. H. Beyer 1860, nr. 255 blz. 312.

⁴⁰ H. Verdonk 2012, blz. 36. Letterlijk overgenomen, voor de noten zie Verdonk.

⁴¹ *MGH SS IV*, *Gesta episcoporum Virdunensium*, ed. G. Waitz, Hannover 1841, blz. 46.

verwant van keizer Otto III wordt genoemd en dus ook van graaf Gerard en Oda moet afstammen, een zoon zijn van een andere broer van deze paltsgraaf.⁴²

Graaf Gerard de zoon van graaf Richard van Metz en de broer van Adelheid, moeder van keizer Koenraad II, is vooral bekend om zijn verwoede strijd tegen hertog Godfried van Neder-Lotharingen, (1012-1023). Graaf Gerard "Gerhardi Mosellensis, potens vir"⁴³, steunt ook zijn bondgenoot Balderic, de echtgenote van de beruchte Adela, in zijn strijd tegen Wichman "Van Vreden". Als Gerard aan het sterfbed van zijn verwant Godizo wordt gevraagd voor diens vrouw en beide dochters te zorgen, stelt Godizo zijn burchten Heimbach en Aspel onder zijn hoede. Godizo, een zeer vermogend man, was de zoon van Richizo, "Godizo, Richizonis filius, vir magnarum opum". Richizo is de koosnaam voor Richwin en het kan niet anders dan dat hij identiek is aan de gelijknamige broer van Wigfried, de aartsdiaken en koorbisschop van Trier en van graaf Liuthard.

Op 12 februari 973 schenkt keizer Otto I aan het klooster St. Petrus te Crespin meerdere bezittingen en staat de broeders toe in de vrije keuze van een voogd. Vermeld worden "fidelissemorum nostrorum Richizonis atque Amelrici comitum" (onze leenmannen graaf Richwin en daarbij graaf Amelrik.)⁴⁴ In deze oorkonde verschijnt Richwin voor het eerst. Ten onrechte wordt deze Richizo vaak gelijkgesteld met graaf Richar, die het graafschap van de verbannen graaf Reinier III in Henegouwen bestuurde. Waar Richwin zijn gravenambt uitoefende is niet met zekerheid vast te stellen, maar het is mogelijk dat hij zijn verwant Richar is opgevolgd.⁴⁵

Bovenstaand maakten we kennis met drie broers: Richwin, Liuthard en Wigfried aartsdiaken van Trier met als mogelijke broer Richar. Zij zijn nakomelingen van Graaf Gerard van Metz en Oda Van Saksen, evenals Richwin van Verdun bisschop van Verdun. De moeder van de laatste zou een dochter van Gerard en Oda kunnen zijn, terwijl de broers voornoemd kleinzoons zouden kunnen zijn van Gerard en Oda. Hun vader zou dan zijn Adalhard III van Wetterau.⁴⁶

Volgens Jackman is graaf Richwin getrouwd met een dochter van graaf Wernher en een dochter van graaf Meginhard. Uit deze verbintenis is de zoon van Richwin, Godizo verwant aan Adela van Hamaland. In graaf Wernher herkennen we dezelfde Werner die samen met zijn broer Reinald in 972 graaf Richar opvolgt in Henegouwen.⁴⁷ Uit het huwelijk van Richwin zijn twee kinderen geboren, de al genoemde Godizo en Liuthard. Godizo volgt hem op in Aspel en Rees en zijn zoon Liuthard in de Luihgouw.

Godizo:

Rond het jaar 1000 leefde op de burcht Aspel een machtig man genaamd Godizo, zoon van Richizo "Godizo Richizonis filius, vir magnarum opum". Ook Heimbach in de Eifel behoorde tot Godizo's bezittingen. Hij was verwant, "consanguineus harum sororum", aan de dochters van de Hamalandse graaf Wichman, de stichter van de St. Vitusabdij op de Elterberg. Als zodanig mengde Godizo zich in de strijd tussen de dochters van graaf Wichman. Aanvankelijk koos Godizo eerst de zijde van Wichmans oudste dochter, gravin Adela, die haar vaders erfenis betwistte. Later was Godizo de medestander van haar zuster Luitgard, de eerste abdis van Elten. Gedurende deze periode belegerde hij gravin Adela in haar burcht. In 1010 moest Godizo's burcht te Aspel het ontgelden. Bisschop Adelbold van Utrecht, op de terugreis van een ontmoeting nabij Metz met keizer Hendrik II, belegerde de burcht Aspel. Ondanks de hulp van Adela's echtgenoot, graaf Balderic, werd vergeefs getracht de burcht in te nemen. Toen het bericht hen bereikte dat een vijandig leger in aantocht was, gaven zij de belegering op. Spoedig daarna, rond het jaar 1012, nadat Godizo op zijn sterfbed zijn echtgenote en zijn kleine dochters, "uxorum et filias ejus parvulas". aan de bescherming van zijn verwant "propinquus" Gerard van de Moezel had toevertrouwd, overlijdt hij. Amper had Godizo zijn ogen gesloten of Gerard van de Moezel droeg de burcht Aspel over aan graaf Balderic en aan de weduwe van Godizo liet hij Heimbach "Aspolam, quia proxima erat, Balderico commisit et Hengibach vidue, suis custodibus adhibitis, tueri iussit". Te Heimbach huwde Godizo's weduwe een voormalig vazal van

⁴² H. Verdonk, 2012, blz. 40. E. Hlawitschka, Lotharingen und das Reich an der Schwelle der deutschen Geschichte, Stuttgart 1968, blz. 75. Zie ook bij Verdonk "De Matfrieden".

⁴³ H. van Rij, Alpertus van Metz. Gebeurtenissen van deze tijd & Een fragment over bisschop Diederik van Metz, Amsterdam 1980, blz. 10; Alpertus Mettensis. De diversitate temporum, ed. G.H. Pertz, in :MGH SS IV. Hannover 1841, blz. 702.

⁴⁴ MGH DD O I, nr. 426, blz. 579-580.

⁴⁵ H. Verdonk, 2012, blz. 41.

⁴⁶ De Graafschap in de Middeleeuwen, met notenverwijzingen.

⁴⁷ Jackman nr.9, 2010, tabel op blz. 45 en blz. 75-77.

graaf Balderic, Gevehard, die voor haar aanspraak maakte op de burcht Aspel. Om zijn aanspraken kracht bij te zetten, verbond Gevehard zich met graaf Balderics vijand, Wichman van Vreden. Hierna trok Gerard van de Moezel met behulp van graaf Balderic op naar de burcht Heimbach om deze na een langdurige belegering in te nemen. Na de dood van graaf Balderic deed Gevehard, de echtgenoot van Godizo's weduwe, nog eenmaal een poging om in het bezit van Heimbach te komen. Deze poging, die door Gerard van de Moezel werd verhinderd, moest hij met zijn leven bekopen. Aspel en Heimbach keren later terug als bezittingen van de kinderen en kleinkinderen van Ermengard⁴⁸, de nicht van koning Hendrik III. Daarom mag worden aangenomen dat deze nicht één van de minderjarige dochters is die Godizo aan de bescherming van zijn verwant Gerard van de Moezel had toevertrouwd.⁴⁹

Dat de voornoemde Gerard van de Moezel verzocht werd als verwant de vrouw en dochters in zijn bescherming te nemen verdient nader de aandacht. Als zonen van graaf Richwin zijn bekend Godizo en Liuthard. Met deze laatste wordt in de bestaande literatuur aangenomen dat hij identiek is met Liuthard van Longwy. Het is dan niet te begrijpen waarom Godizo zijn broer niet verzocht heeft zijn vrouw en dochters in bescherming te nemen. Bovenstaand is vermeld dat Liuthard van Longwy vóór 1015 in het klooster treedt. Hij leeft dus nog toen zijn broer Godizo rond 1011/1012 komt te overlijden. Met andere woorden is hij dan wel een broer van Godizo? Verdonk heeft geopperd dat Liuthard van Longwy een zoon zou kunnen zijn van een zuster van de broers Richwin, Liuthard en Wigfried. Wigfried is aartsdiaken en Liuthard is zonder nakomelingen overleden evenals de waarschijnlijke broer Richar. Op grond van deze feiten gaat men er dan automatisch vanuit dat alleen graaf Richwin overblijft als vermoedelijke vader. Ik geef er dan ook de voorkeur aan dat Liuthard van Longwy een zoon is van een zuster van de vermelde broers met als man Volcond. Blijft dan over de vraag of de in 1016 genoemde Liuzone (Liuthard?) de broer is van Godizo en waarom hij dan niet gekozen is als naaste verwant.

Luizone:

Op 6 december 1016 schenkt Keizer Heinrich II 2 villa's een te Vijlen en een te Curtils, "duas curtes id est uillam et curtile", aan de door hem gestichte kerk van het klooster te Burscheidt, deze waren voorheen van een Graaf Liuzone door ruiling verkregen door Keizer Otto III, "quas pius antecessor noster Otto tercius imperator augustus de Luizone comite per concambium acquisiuit"⁵⁰. Keizer Otto II is overleden op 23 of 24 januari 1002, zodat de ruiling met Liuzone voor die tijd heeft plaats gevonden. Liuzone komt slechts eenmaal voor in de oorkonden en zal mogelijkerwijs voor 1011/1102 zijn overleden, zodat hij niet kan optreden t.b.v. zijn broer Godizo.

Uit het feit dat Liuzone de villa's te Vijlen en Cartils in bezit had geeft aan dat hij de erfgenaam in deze goederen is geweest van Richwin zijn vermoedelijke vader. Godizo verkreeg de goederen te Aspel en Rees via de nalatenschap van zijn moeder die verwant was aan het huis Hamaland, waarvan de naam niet bekend is maar die een dochter was van graaf Wernher en een dochter van graaf Wigman.

Na de eenmalige vermelding van graaf Liuzone wordt een graaf Theobald vermeld, wellicht is hij de zoon van Liuzone.

Theobald:

Op 15 februari 1041 te Maastricht verzoekt Koning Hendrik II de hertog Gozelo en zijn zoon Godfried, de geconfisqueerde bezittingen (via de schepenbank verkregen) in vier "villas" (dorpen) aan zijn nicht Ermengardis (Irmingardae) te schenken. Het betreft Herve, Vaals, Epen en Valkenburg (Hariue, Vals, Apine, Falchenberch) gelegen in de "pago Lingouwe" /Luihgouw in het graafschap van graaf Theobald (Dietbaldi).⁵¹

Op 8 augustus 1042 schenkt koning Hendrik II het Mariastift te Aken landerijen gelegen bij Gimmenich en Herve in het graafschap van Theobald (Tioboldi).⁵²

Op 4 maart 1059 bevestigt koning Hendrik IV het Mariastift te Aken in haar bezittingen, in het bijzonder de Capelle op de Luisberg, en de goederen in de villa's (dorpen) Herve en Vaals, gelegen in

⁴⁸ Over Ermengard zie hierna.

⁴⁹ Hans van Rij; Alpertus van Metz, Gebeurtenissen van deze tijd, Hilversum Verloren 1999; zie ook: Henk Verdonk; Ermentrud een Utrechtse gravin?, brochure 10, Lelystad, 1996 blz. 23 ev. en tabel blz.30.

⁵⁰ Lacomblet I, nr. 149

⁵¹ Lacomblet I, nr.175, blz. 109. Ernst VI, nr. XV blz. 101-102.

⁵² Lacomblet I, nr.178, blz. 110-111. Ernst VI, nr. XVI, blz. 102-103.

de “pago Leua”/Luihgouw van Theobald (Tietbaldi).⁵³ Deze vermelding is de laatste in de rij van vermeldingen van de Luihgouw.

Op 27 april 1072 schenkt koning Hendrik IV het Mariastift te Aken het goed Walhorn in de Ardennengouw in het graafschap van Theobald (Diepoldi).⁵⁴

N.B.: Dat de vermoedelijke zoon van Theobald, Lambert genaamd is en zijn kleindochter Ida kan wijzen op een huwelijk op enig moment met nakomelingen van Reinier III van Henegouwen en Adela van Leuven. Adela was een dochter van Lambert van de Maasgouw en Adela van de Betuwe. De naam Ida is een verkorte vorm van de naam Adelheid of Adela.⁵⁵

Lambert van Fouron:

In de jaren 1078, 1082/87, 1084, 1086, 1088, 1091 treedt Lambertus de Fouron op als getuige.⁵⁶ Het is de eerste maal dat het geslacht als “Fouron” wordt vermeld in de bronnen.

1078: Gravin Ermengardis geeft aan de kerk van Sint-Bartholomeus, aan andere kerken van Luik en aan O.L.V. van Hoei goederen ook graaf Gerard (van Wassenberg) ontvangt goederen te Bree. Onder de getuigen Lambert de Fouron.⁵⁷

1082/ 1087: In een schenkingsoorkonde van hertog Godfried aan de abdij van St. Hubertus staat in de getuigenrij o.a. graaf Cuno en zijn broer Widone (de Montaigu) en Lambertus de Foron.⁵⁸

In 1084 is Lambert de Fouron getuige.⁵⁹

1086: Hendrik, bisschop van Luik, verkrijgt van Jan, proost en de broeders van de kerk van Sint-Pieter te Luik, die zij afstaan aan de abdij van Sint-Jacob, een land gelegen te Chockier in ruil van een bos die het kapittel van Sint-Pieter bezit te Flémalle etc. getuigen o.a. graaf Arnold, voogd van de kerk en Lambert de Fouron.⁶⁰

23 april 1088: Keizer Hendrik IV bevestigt de Benedictijnen van Sint-Jacob te Luik in een goed genaamd Cyrici hof in de Haspengouw in het graafschap Huy, dat de bisschop Hendrik van Luik en de abt Robert van het klooster Sint-Jacob van markgravin Mathilde en haar zoon Robert van Briez verworven hadden. Onder de getuigen: o.a. Koenraad van Heers, Lambert van Fouron.⁶¹

3 mei 1091: Hendrik I van Verdun bevindt zich te Hoei, waar hij giften aan de collegiaal gedaan, bekrachtigt in tegenwoordigheid van verscheidene getuigen, waaronder Mainerus van Cortessem, Reimbaldus van Cessa en Herman van Heis, onder de getuigen ook Lambert de Fouron.⁶²

Lambert van Fouron heeft bij een onbekende vrouw de volgende 4 kinderen (volgorde willekeurig)

1. Ida van Fouron, zie hierna,

⁵³ Lacomblet I, nr. 193, blz. 124-125. Ernst VI, nr. XX blz, 105-106.

⁵⁴ Lacomblet I nr. 215, blz. 139-140,(zie ook nr. 254 die vals zou zijn.)

⁵⁵ Voor de namen: zie Dr. J van der Schaar, woordenboek van voornamen, Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen. 1981, blz. 88 en 214.

⁵⁶ : P.C. Boeren, een onbekende dynastie van Valkenburg in: Historisch tijdschrift 1921, blz. 282-289, met vermelding van vindplaatsen.

⁵⁷ Boeren, 1921, blz. 285, noot 17. J. Mantelius , Histoire Lossensis libri X, ed. L. Robyns, Leodii 1717, Dipl. p. 13. Jos Coenen, Limburgsche oorkonden, deel I, 1932. nr. 193

⁵⁸ Boeren, 1921, blz. 285 noot 18, G. Kurth, Chartes de l'abbaye de Saint-Hubert en Ardenne, I (Brux. 1903), pp. 70-72.).

⁵⁹ Boeren, 1921 blz. 285 noot 19, Bibliotheek der universiteit te Luik, Ms. 833, fol. 17 nieuw (cartulaire VandenBergh, 17e eeuw,

⁶⁰ Boeren, 1921 blz. 285 noot 20, E. Poncelet, Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Pierre à Liège, Brux. 1906, p.3 Origineel te Luik, Rijksarchief, Fonds van Saint-Jacque, Copie in Cartulaire Vanden Bergh, fol. 17vo nieuw.)

⁶¹ Boeren, 1921, blz. 285, noot 21, K.F. Stumpf, Die Reichskanzler vornehmlich des X, XI und XII Jahrhunderts, nebst einem Beitrage Regsten und zur Kritik der Kaiserurkunden dieser Zeit, dritter Band ;.Acta impirii. adhuc.inedita, Innsbruck, 1865-1881, no. 322 p. 453-454.

⁶² Boeren,1921, blz. 285 noot 22, Bull. d. I, Comm. roy d'hist., 5e sér. t. IV (1894), p. 192 n 1-2, Coenen I nr. 211?)

2. Theobald van Fouron, zie hierna

3. Arnulf I van Fouron, zie hierna

4. Stephanus van Fouron, proost Sint-Lambert te Luik 1131-1136, kanunnik van Sint-Lambert 1095 en Luiks aartsdiaken 1116-1127, is overleden op 4 juli 1136.

Tussen 1107 en 1116 bevestigt Stephanus, de provisor van het Luikse St. Jacobsklooster, een schenking van een deel van het allodium te Maasniel.⁶³ Deze schenking werd gedaan door Steppo, kanunnik van het St. Lambertuskapittel te Luik. Hij was volgens de oorkonde een broer van ridder Theobald, voor wiens nagedachtenis Bislain, Colombier en Strohn aan het St. Jacobsklooster werd gegeven. Na 1116 werd Steppo aartsdiaken van Famenne en sinds 1131 was hij proost van het St. Lambertsklooster te Luik. Hij stierf op 4 juli 1138 en overleefde zijn broer Theobald van Valkenburg/Voeren dus ruimschoots.⁶⁴

Ermengard:

Van de hierboven genoemde dochter van Godizo van Aspel, Ermengard zijn drie kinderen bekend.⁶⁵

1. Ermentrud, zie hierna

2. Bruno graaf van Heimbach, overleden 24. II (vóór 1069) gehuwd met Mathilde van Erhrenbreitstein, overleden 4 VI (vóór) 1101.

3. Ermengard, overleden 4. II (1075?) gehuwd met graaf Chadelo, overleden 30 X. (na 1049)

Ermentrud:

Tussen 1056 en 1075 schenkt gravin Ermentrud, naast enkele andere eigen goederen ook de proosdij van "Rees", met alle toebehoren aan de St. Petrusdom te Keulen. Hierbij regelt de aartsbisschop de rechten van de kanunniken van Rees.⁶⁶

Op 29 juli 1075 droeg aartsbisschop Anno II nog een uitgebreide schenking aan de kerk Mariengraden te Keulen, hij droeg aan deze kerk de goederen op die zijn voorganger, aartsbisschop Herman van Ermentrud, uit haar bezit in Valkenburg, Montzen, Gemmenich, Epen en Wijlre, had verworven.⁶⁷

Ook het door aartsbisschop Anno II in 1064 of 1065 gestichte St. Michaelsklooster te Siegburg werd door Ermentrud bedacht. In een oorkonde verklaart de aartsbisschop dat de volgende bezittingen door de hand van de voogden zijn overgedragen en dienen voor het onderhoud en de kleding van de geestelijken aldaar. Het betreft Stralen, geheel, en wel één helft direct, die de aartsbisschop uit de goederen van Bruno had, en de andere helft na het overlijden van Ermentrud, dat hem als precarie tegen geld was afgestaan, alsmede de andere erfgoederen die ze met Bruno gemeenschappelijk bezat, Vlaten, Pier en enkele wijnbergen in Oberwinter.⁶⁸

Ermentrud was getrouwd met **graaf Rotbert**⁶⁹, zoon van **graaf Herman**, zij hadden 5 kinderen:

1 Rotbert.

Graaf in 1081 hij heeft een zoon Rotbert vermeld na 1106.

2 Herman, abt St. Pantaleon 1082, is overleden op 29 december 1121.

3 N.N.

Zij was getrouwd met **Adelger** heer van Heimbach 1096, bij wie twee zonen Dirk vermeld na 1106 en Herman heer van Heimbach overleden vóór 1147.

⁶³ Verdonk, 1996, blz. 20, noot 116, L. von Winterfeld, Eine Originalurkunde des Klosters St.-Jacob zu Lüttich, in: Bulletin de la Commission royale d'histoire, dl. 83, Brussel 1920, blz. 229. (Voor de datering zie Boeren een onbekende dynastie van Valkenburg, blz. 283, noot 6).

⁶⁴ Verdonk, 1996 blz. 20 noot 117, J. De Theux, Le chapitre de Saint-Lambert à Liège, dl. 1, Brussel 1871, blz. 99).

⁶⁵ Verdonk, 1996, tabel blz. 30.

⁶⁶ Lacomblet I, nr. 222, blz. 144, zie ook Verdonk, brochure 10, 1996, blz. 9.

⁶⁷ Lacomblet I, nr. 220, blz. 143, Verdonk, 1996, blz. 9.

⁶⁸ Lacomblet I, nr. 203, blz. 130-132, noot 3, Verdonk, 1996 blz. 10).

⁶⁹ Zie over hem en zijn voorgelacht en nageslacht: Verdonk, brochure 10, 1996.

4 **Ermengard**, ook genaamd "Heilige" is overleden na 1106.

5 **Guda** zij is overleden op 30 juni 1125.

Zij huwde met **Theobald** heer van Voeren, zie verder aldaar.

Ida van Fouron:

Ida van Fouron dochter van Lambert van Fouron was getrouwd met **Conon (Koenraad) van Montaigu**, zoon van **Gozelo van Montaigu** en **Ermengard van Clermont**, graaf van Montaigu, hij is geboren rond 1024 en overleed op 1 mei 1106 te Dalhem, hij is begraven in de Abdij Sint-Hubert.⁷⁰

De Kroniek van Sint Hubert vermeldt als zonen van Gozelo graaf van Bohaniae (de Montaigu) en Ermengardis (van Clermont), "Conone, Rodulfo, Widone et Henrico".⁷¹

In 1064 schenkt "Ermengardis de Hazenzey" een allodium ...Sumey aan Ardenne Sint Hubert, voor de zielenrust van haar man Gozolonis, met toestemming van haar zonen "Cunone comite, Rodulfo, Guidone, Joanne, Henrico en mijn broers Hezelino graaf en Rainaldo en Balduino".⁷²

1082/ 1087: In een schenkingsoorkonde van hertog Godfried aan de abdij van St. Hubertus staat in de getuigenrij o.a. graaf Cuno en zijn broer Widone (de Montaigu) en Lambertus de Foron.⁷³

In 1091 zijn graaf Cuone en zijn zonen getuigen in een oorkonde van Hendrik van Verdun bisschop van Luik die de stichting van de abdij van Flône goedkeurt.⁷⁴

Albert van Aken (Albert de Aix) vermeldt dat: "Cononem comitem de Monte Acuto, Baldwinum de Burch, Godefridum de Ascha" door Godfried van Bouillon gezonden werden voor een ontmoeting met de keizer na de aankomst van het Kruisvaarders leger in Constantinopel eind 1096.⁷⁵ Albert van Aken noemt Gozelo et frater eius Lambertus..cum patre suo Conone de Monte Acuto, onder diegenen die deel namen in het beleg van Nikaia in het midden van 1097.⁷⁶

Tancred van Galilea

⁷⁰ Medieval Lands; E. Comtes de Montaigu.

⁷¹ MGH SS VIII, Chronicon S. Huberti Andaginensis, blz. 578 nr. 18 (26).

⁷² G. Kurth, Chartes de l'abbaye de Saint-Hubert en Ardenne, I (Brux. 1903), Tome I, XVIII, p. 19.

⁷³ Boeren, 1921, blz. 285 noot 18, G. Kurth, pp. 70-72.

⁷⁴ Evrard, M (ed) Document relatif à l'abbaye de Flône, Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgique, Tome I, Louvain, 1892, p. 282.)

⁷⁵ RHC, Historiens occidentaux, Tome IV, Paris, 1879, Alberti Aquensis Historia Hierosolymitana Liber II, Cap. XXIII, p. 306, geschreven tussen 1125 en 1150.

⁷⁶ Albert de Aix liber II, Cap. XXIII, p. 317.

In de Gesta Tancredi van Raoul van Caen staat vermeld een incident tussen twee leiders van de eerste Kruistocht die met elkaar overhoop lagen nl. Boudewijn van Boulogne, de broer van Godfried van Bouillon, en Tancred onder wiens leiding Boudewijn diende. Tancred had eind september 1097 de stad Mamistra veroverd en legerde zich in de stad. Niet lang daarna arriveerde Boudewijn met zijn leger maar vond de toegang tot de stad versperd. Hij had het plan verder te trekken, maar door ziekte van zijn aanzienlijkste metgezel, graaf Cuno van Montaigne, werd dat verhinderd. Tegen zijn zin in moest hij nu zijn kamp wel opslaan voor de muren en moest uit noodzaak Tancreds medewerking inroepen voor de ravitaillering van zijn troepen. Tancred stemde in maar toch ontstonden er onderling schermutselingen. Tancred en Boudewijn zagen het onwaardige en riskante van een dergelijke ruzie in. Zij verzoenden zich met een schadeloosstelling van beide kanten en Boudewijn trok, om een herhaling te voorkomen verder in de richting van Antiochië, nu blijkbaar door de ziekte van graaf Cuno niet langer in zijn bewegingen belemmerd.⁷⁷

De kroniek van Sint Hubert vermeld zijn overlijden "Kal Mai apud castrum Dolhem"⁷⁸

Graaf Cono van Monteacuto, die begraven was in de abdij van Sint Hubertus, vader van graaf Lambert, die voorspoedig terugkeerde van een overzeese deelneming (de eerste Kruistocht), zijn vrouw was Ida dochter Lambert senior. "Comes Cono de Monteacuto pater comitis Lamberti, qui prospere reversus fuerat ae partibus transmarinus, sepelitur apud sanctum Hubertum, cuius uxor fuit Ida filia senioris Lamberti".⁷⁹

N.B.: Hier wordt vermeld dat Ida een dochter is van Lambert senior. Hier wordt m.i. vermeld senior ter onderscheiding van haar zoon Lambert ook hier vermeld. Er is geen enkele aanwijzing c.q. documentatie gevonden dat er twee Lamberts van Fouron hebben bestaan.

Hendrik bisschop van Luik in een oorkonde van 1086 wijdde het altaar van de Notre-Dame te Dinant getuigen daarbij : comes Cono, filii eius Gozelo, Lambertus, Theobaldus.⁸⁰

De Gesta Abbatem Trudonensium noemt "Heynricus filius Cononis comitis "als "archydiaconus ecclesiae sancti Lamberti., Artsdiaken te Luik , provoost te Fosses 1111/1128.⁸¹

Conon van Montaigne was later gehuwd met **Irmgard van Namen**, weduwe van **Herman van Malsen**.

Van Conon en Ida zijn vier kinderen bekend:

1 Gozelo II van Montaigne hij is overleden in 1097 te Artesia.

Gozelo nam samen met zijn vader Conon en zijn broer Lambert deel aan de eerste kruistocht. Robert graaf van Vlaanderen en Rutger van Roseit en Gozelo zoon van graaf Conon de Montaigne en 1000 ridders vielen Artesia aan laat 1097. Gozelo overleed aan een ziekte en werd aldaar begraven.⁸²

2 Lambert van Montaigne hij is overleden rond 1140.

Lambert nam samen met zijn broer Gozelo en zijn vader Conon de Montaigne deel aan de eerste kruistocht en namen in het midden van 1097 deel aan de slag bij Nikaia. Hij commandeerde een van de korpsen die in juni 1098 Antiochië innamen. Eveneens in 1098 was hij aanwezig bij de verovering van Acre.⁸³

3 Hendrik van Montaigne, aartsdiaken te Luik, proost te Fosses (1111-1128), hij is overleden rond 1128.

4 Thibaut van Montaigne. Hij wordt alleen vermeld in 1086.

Theobald van Fouron:

⁷⁷ Radulfo Cadomensis, (Raoul van Caen ca. 1080- ca. 1120), Gesta Tancredi in expeditione hierosolymitana in: Recueil enz. Hist. Occ. III, blz. 636 e.v. Litt.: C.D.J. Brandt, Kruisvaarders naar Jeruzalem, geschiedenis van de eerste kruistocht, Utrecht MCML, uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V. blz.139-140.

⁷⁸ Chron. S. Hubert, blz. 578 nr. 18 (26).

⁷⁹ MGH SS, scriptorum, tomus XXIII, Chronica Albrici Monachi Trium Fontium, edidit P. Scheffer-Boichorst-1241, pag. 816.

⁸⁰ C. Roland , Les seigneurs et comtes de Rochefort (1893)p. 98 met noot: Collégiale de Dinant, cartulaire dit Livre rouge, fol. 249, in Archives de l'État à Namur.

⁸¹ MGH SS XIV, p. 303, Rodulfi, Gesta Abbatem Trudoneensium XI 13,

⁸² Albert de Aix, liber II, Cap. XXVIII en XXIX, pp. 358-359.

⁸³ Albert de Aix, , Liber IV, Cap. XLVII, p. 317 en 422; Willem van Tyre,(1130-1186), Historia rerum in partibus transmarinis gestarum/ Historia Ierosolymitana, VI.XVII, p. 263.

In 1101 wordt onder de Luikse ridderschap "Tietbaldus de Falkenberge" genoemd. Boeren vermeldt hem als rechter in het hof van de bisschoppen van Luik.⁸⁴

Op 31 maart 1125 bevestigt keizer Hendrik V de overdracht van twee landgoederen te Colombier en Bilstain aan de de abdij van Sint-Jacob te Luik door "Tiebaldus de Foron". die op zijn sterfbed daartoe opdracht had gegeven aan zijn echtgenote Guda en zijn neef Arnulf, om zich te verzekeren van een plaats in deze abdij waar hij ter aarde besteld kon worden. Arnulf, de neef van Theobald van Voeren, behield de voogdij over de goederen te Colombier en Bilstain, zodat hij ze voor de zielerust van zijn oom tegen elke aanvaller kon beschermen, "pro animâ avanculi sui Tiebaldi hoc bonum contrà omnem invasorem si opus sit jure advocati defendat". De hulp die Arnulf bij deze gelegenheid verleent wijst erop dat Theobald van Voeren kinderloos is overleden en dat hij de erfgenaam van zijn oom is. Bij deze overdracht schenken Guda en Arnulf nog een domein te Strohn aan de Alf erbij. Bij de overdracht van de goederen te Colombier en Bilstain zijn graaf Cuno van Montaigu, Arnulf van Rode en zijn twee zonen Arnulf II en Gijsbert aanwezig als getuigen.

Daar Cuno de Montaigu op 30 april 1106 op het kasteel te Dalhelm overleden is en de tiende te Bilstain, die de in 1104 gestichte abdij van Kloosterrade in bezit had, wellicht van Theobald van Valkenberg/ Fouron afkomstig was, zal Theobald tussen 1104 en 1106 zijn overleden.

Restanten kasteel Dalhem.

Cuno/Cono/Koenraad van Montaigu was gehuwd met Ida dochter van Lambert van Fouron de zuster van Theobald hij overleed op 30 april 1106, Arnold I van Rode was waarschijnlijk gehuwd met een Heilwig (Heilwiva) een mogelijke dochter uit het eerste huwelijk van Guda met Siegfried van Walbeck. De oudere dochter van Guda en Siegfried genaamd Oda huwde met Gooswijn van Heinsberg, de latere heer van Valkenburg. Ondanks dat Theobald zich afwisselend naar Voeren of Valkenburg noemde en het huwelijk met Guda kinderloos bleef vererfde Valkenburg niet op zijn erfgenaam Arnulf de zoon van zijn broer Arnulf. Siegfried van Walbeck, de eerste echtgenote van Guda was blijkaar o.a. heer van Valkenburg en Oda was hierin zijn opvolgster.⁸⁵

⁸⁴ K.F. Stumpf-Brentano, Acta Imperii Inde ab Heinrico I. ad Heiricum VI. usque adhuc Inedita, Band 3, Innsbrück 1881, nr. 81, Verdonk, 1996 blz. 19 en noot 106, P.C. Boeren, een onbekende dynastie van Valkenburg, 1921, blz. 282.

⁸⁵ Verdonk, 1996, blz. 19-20, noot 109, S.P. Ernst, Histoire du Limbourg, dl. 6, Luik 1847, nr. XXXVIII, blz. 125, Coenen Limburgse Oorkonden, deel I, nr. 277, P.C. Boeren, een onbekende dynastie Valkenburg, blz. 282-283. Hans Vogels, Het graafschap, het geslacht en het kapittel van Rode (deel I0) in: Heemschild driemaandelijkse uitgave van de Heemkundige Kring De Oude Vrijheid te Sint-Oedenrode, jaargang 39 nr. 4, winter 2005, blz. 5, noot 30.

Ruïne kasteel Valkenburg.
(foto's N.L. van Dinther, 2015)

Tijdens zijn verblijf te Luik bevestigt keizer Hendrik V op 31 maart 1125 tevens een schenking van de weduwe Guda " Guda mulier nobilis et vidua honorabilis" . Zij schonk ten behoeve van haar nagedachtenis alsmede die van haar ouders en een "domini sui Arnulphi" , uit haar erfgoed bezittingen te " Eyra" en Wittem "duo allodia...quod dicitur Wiltham"" , aan de abdij van Sint-Jacob te Luik. Getuige hierbij was o.a. Arnulf van Rode.⁸⁶

Met de domini suis Arnulphi zal bedoeld zijn Arnulf de dan al overleden broer van Theobald, mede gezien het feit dat zijn zoon Arnulf reeds ca. 1106 optreedt in de oorkonde van de schenking van Theobald zijn oom. Hoe de omschrijving in deze oorkonde van "per manum Arnulphi fratris sui", die ook de voogdij over de geschonken goederen hield, begrepen moet worden is niet duidelijk.

Theobald is overleden tussen 1104 en 1106 en begraven te Luik in de Abdij van St. Jacob, hij was gehuwd met **Guda van Valkenburg**, dochter van Rotbert en Ermentrud, zij is 20 juni 1125 overleden.

In de kroniek van het St. Jacobsklooster te Luik wordt het overlijden van Guda in 1125 vermeld.⁸⁷ Zij bracht de laatste jaren van haar leven door als recluse in dit klooster. Een grafsteen, uit de 12e eeuw, in de kloosterkerk geeft aan dat zij is overleden op 30 juni.⁸⁸

Vooralsnog mag de weduwe Guda voor een zuster van de Heilige Ermengard en een dochter van gravin Ermentrud worden gehouden.⁸⁹

Guda was eerder gehuwd (1) met Siegfried II van Walbeck.

Uit dit huwelijk mogelijk twee dochters:

1. **Oda** gehuwd met **Gooswijn van Heinsberg**, heer van Valkenburg.
2. **[Heilwiva]** gehuwd met **Arnold I van Rode**.⁹⁰

Arnulf I van Fouron: hij is overleden voor 1106.

Van Arnulf en een onbekende vrouw is een kind bekend:

1 Arnulf II van Fouron.

Hij is de erfgenaam van zijn oom Theobald van Fouron/Valkenberg. In de oorkonde tussen 1107 en 1116 van Stephanus, provisor van het St. Jacobsklooster te Luik, wordt tevens vermeld dat Arnulf, de

⁸⁶ Verdonk 1996, blz. 19, noot 107, S.P. Ernst, 1847, VI, nr. XXXVII en XXXVIII, blz. 124-127, Coenen I nr. 278. Vogels, 2005, blz. 5.

⁸⁷ Verdonk, 1996 blz. 20 noot 119, Annales S. Jacobi (ed. L.C. Bethmann), in MGH SS XVI, Hannover 1859, blz. 640.

⁸⁸ Verdonk 1996, blz. 20, noot 120, H. Demaret, Guda, veuve de Thiebald, comte de Fouron, reculse à Saint-Jacques au commencement du XIIe siècle, in: Bulletin de la société d'art et ci d'histoire du diocèse de Liège, dl. 4, 1886, blz. 37 e.v.. De commemoratio voor de weduwe Guda, op 13 april, in het necrologium van de Luikse kerk St. Denis (Bisschoppelijk archief Luik, Fonds Saint-Denis, no 57, fol. 7) heeft wellicht betrekking op de overlijdensdag van haar echtgenoot Theobald van Valkenburg.

⁸⁹ Zie daarover vooral Verdonk 1996.

⁹⁰ Vogels 2005.

zoon van Steppo's broer Arnulf, " Arnulfus "filius fratris sui Arnulfi" , de wettige erfgenaam "legitimus heres" van hem was en dat hij zijn rechten te Maasniel tegen contante betaling aan zijn oom verkocht had. Na de overdracht door Steppo, van het allodium aan het St. Jacobsklooster ontving Arnulf het goed in leen terug.

Dat hij erfgenaam van zijn oom was blijkt ook uit een oorkonde van omstreeks 1213 waarin graaf Lotharius van Hochstaden de schenking bevestigt van Goirhez, een dorp bij Aubel, welke destijds door de edelman Arnulf van Voeren aan de abdij Val-Dieu werd gedaan.⁹¹

Voeren/Fouron maakt later deel uit van het graafschap Dalhem dat in 1244 in het bezit is gekomen van hertog Hendrik van Brabant nadat hij in 1239 de graaf van Dalhem Dirk van Hochstaden had verslagen.

Na Arnulf II van Fouron zwijgen vooralsnog de bronnen over nakomelingen.

Sommige beweren dat verwanten c.q. nakomelingen zijn: de heren van Hoepertingen en Wijlre. Voor deze stelling is (nog) geen bewijs gevonden.

Een late vermelding is nog bekend van:

Daniël van Voeren:

Op 25 juni 1242 oorkondt Hendrik II, hertog van Lotharingen en Brabant dat Daniel de Forun, ridder, zijn allodiaal goed, gelegen in het graafschap Dalhem, aan de Duitse Orde heeft geschonken. Getuigen zijn: Arnold graaf van Loon, H. van Altenhoven, magister Daniel en onze dapifer Gerard van Yska.⁹² Arnold, graaf van Loon en Chiny, oorkondt op 6 april 1244, dat hij de schenking, door Daniel de Foron aan het huis van Biezen gedaan van een leengoed, gelegen te Melin, en bestaande uit 35 bunder land, en een jaarrente van 6 Luikse marken en 15 kapoenen, bekrachtigt, dat hij de mansionarii, die op het goed wonen, van alle lasten ontslaat maar dat hij de grafelijke rechten voor zich voorbehoudt.⁹³ Op 10 maart 1251 oorkondt Walram, hertog van Limburg, dat hij al zijn rechten op de goederen van Daniel, in Vurin gelegen tussen Limburg en de Maas, aan de Duitse Orde afstaat. Getuigen zijn: Wido dapifer, Alexander marescalcus, Henricus Cornut, Wilhelmus de Womis en Hermannus de Wilre.⁹⁴

Commanderij van Sint-Pieters-Voeren. (foto: Els Diederer, 2006)

Juli 1266: Gerardus, preceptor, en het huis Biezen oorkonden dat wijlen Daniel, heer van Voeren, toen hij in de Duitse Orde trad, zijn goederen en zijn ministerialen aan de Orde overdroeg; de ministerialen

⁹¹ Verdonk, 1996, blz. 20, noot 115, S.P. Ernst 1847, nr. VI, blz. 317-318; J. Ruwet, Cartulaire de l'abbaye cistercienne du Val-Dieu (XIIe-XIVe siècle), Brussel 1955, nr. 66.

⁹² Ernst VI, nr. CLIX, blz. 223-224; Grauwels, 1967, deel III, Commanderij Sint-Pietersvoeren, nr. 2289, blz. 819.

Jos Coenen Limburgsche Oorkonden deel II nr. 1254, blz. 80-81.

⁹³ Grauwels, 1966, nr. 18 blz. 6.

⁹⁴ Grauwels, 1967, deel III nr. 2290 blz. 819.

zijn: Begina de Foron, Johannes Loddere, Letitia de Foron, Jutta de Flidermale, Gertrudis, Lana, dochters van Jutta, Wilhelmus en Salomon, broeders van die dochters, Jutta, Margaretha, Oda, Lana zusters, Mathias en Arnoldus, broeders, kinderen van Oda voormeld, Gertrudis, dochter van Gertrudis, Macharius, Wilhelmus, Aleydis, Jutta, Gertrudis, Elisabeth en Margareta, kinderen van Lana.⁹⁵

Conclusie:

De voorgaande onderzoeken tonen niet overal aan dat er sprake is van een opeenvolging van de generaties in de Luihgouw, zeker in de oudste vermeldingen is geen duidelijk verband tussen vader/zoon. Vanaf Theobald is voorzichtig sprake van een regelmatige genealogie. De op internet veronderstelde generatieopvolgingen zijn daarom onzeker.

De zetel van de genoemde gouwgraven in de Luihgraaf zal gevestigd zijn geweest te 's-Gravenvoeren zoals bovenstaand aangegeven is en die in latere tijd is overgegaan naar Dalhem, waar we de laatst vermelde Daniël van Voeren aan treffen die zijn eigen bezit overdraagt aan de Duitse Orde te Sint-Pieters-Voeren.

⁹⁵ idem nr. 2293 blz. 821.